

about unrealistic optimism of people. The idea behind it is that people tend to put higher than average probability on positive event in their future rather than negative events. It provides both theoretical and empirical analysis of the concern. Main result is that people tend to put higher than average probability on positive event in their future rather than negative events. Events were associated with main areas of Young generations and country lives. Individuals were asked to evaluate them on a scale from 0 to 10 of being positive or negative with 0 – strictly negative and 10 – strictly positive. Additionally participants were asked to put high or low probability events tags on a scale from 0 to 10 of being probable or improbable with 0 – strictly improbable and 10 – strictly probable. Main result is that, young people engage more in preventing planning of their future rather than a promoting: more often marks low probability to negative events rather than high probability to positive events. As a result, positive events were evaluated with probability higher than average of realization and negative events were considered improbable (lower than average). Interesting additional result is that the participants were mostly certain in generation and country futures. Main results of the paper bring additional support to the hypothesis about over optimistic approach to future generation and country planning among young people.

Key words: *planning future, optimism, estimation of event, probability of event.*

Стаття надійшла 23 квітня 2015 р.

УДК 159.923

О. Г. Угрин

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Розглянуто соціальну ідентичність в осіб із різним рівнем психологічної готовності до професійної діяльності. Проаналізовано взаємозв'язок соціальної ідентичності, компонентів психологічної готовності та особистісних якостей, що сприяють саморозвитку та самореалізації особистості в професійній сфері. Визначено роль соціальної ідентичності серед чоловіків та жінок із різним рівнем психологічної готовності до професійної діяльності. Досліджено види соціальної ідентичності, зокрема організаційної ідентичності.

Ключові слова: *ідентичність, соціальна ідентичність психологічна готовність, професійна діяльність, типи ідентифікаційних орієнтацій.*

Постановка проблеми. Для студентської молоді особливо актуально питання готовності до професійної діяльності за обраною

спеціальністю. Психологічна готовність виступає однією із важливих умов успішної реалізації в професійній діяльності, що передбачає свідомий вибір професії відповідно до наявних здібностей та можливостей, усвідомлення людиною власних потреб, вимог суспільства, колективу, обраних цілей прогнозування, прояву своїх інтелектуальних, емоційних і вольових процесів, співвідношення власних можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату. І від того, наскільки особистість психологічно готова до професійного розвитку в обраній професії, визначатиметься її конкурентоздатність і потенціал у досягненні успіху.

Але не менш визначальну роль у самореалізації майбутнього професіонала виконуватиме його переживання й усвідомлення своєї приналежності до тих чи інших соціальних груп і спільнот.

Стан дослідження. Для розуміння сутності природи психологічної готовності студентської молоді до професійної діяльності важливе значення мають дослідження професіографічного вивчення різних професій (І. Н. Шпільрейн та ін.), професійного самовизначення (Є. О. Клімов та ін.), професійної спрямованості (С. Р. Ковалів, М. А. Паламарчук, С. Ф. Ступницька) та інших аспектів проблеми готовності до професійної діяльності. Є різні підходи до тлумачення готовності до професійної діяльності особистості.

За результатами теоретичного аналізу окреслено два основні підходи до вивчення феномена готовності: функціональний та особистісний. В межах функціонального підходу (Н. Д. Левітов [5], А. Ц. Пуні [4], А. С. Прангішвілі, Д. М. Узнадзе, О. О. Ухтомський та ін.) готовність пов'язують із психічними функціями, які забезпечують успішність виконання поставлених професійних завдань. У контексті особистісного підходу (Н. В. Кузьміна, К. М. Дурай-Новікова, В. А. Крутецький, Б. А. Сосновський, В. О. Сластьонін та ін.) предметом дослідження виступає готовність як якість, властивість, стійка характеристика особистості, що охоплює професійні, проєктивні, конструктивні, комунікативні вміння, загальні і спеціальні здібності, професійну спрямованість, здатність до самооцінювання результатів праці, потребу в саморозвитку. Водночас існують дослідження, де готовність розглядається через сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних і вольових якостей особистості, як психічний стан. Обидва види готовності, як зазначають М. І. Дьяченко і Л. А. Кандибович [2], знаходяться у єдності й взаємодії в процесі виконання діяльності.

Зосереджена увага науковців на проблемі ідентичності пов'язана насамперед із посиленою цікавістю до питання вибору, самовираження, пошуку «істинного Я». Ідентичність як багатовимірний

та інтегративний психологічний феномен, що забезпечує особистості цілісність, тотожність і визначеність, розвивається в просторі процесів самовизначення, самоорганізації і персоналізації, а також обумовлюється розвитком рефлексії за визначених умов. Уперше в соціально-психологічному аспекті ця проблематика представлена Дж. Мідом і Ч. Кулі. Вони розглядали ідентичність як результат і умову соціальної інтеракції [7].

Описуючи структуру ідентичності, вчені розкривають її зміст. Так, Е. Еріксон визначає зміст ідентичності як конфігурацію, яка постійно об'єднує базові потреби, здібності, значущі ідентифікації, ефективні захисти, успішні сублімації і постійні ролі. Це визначає систему цінностей, ідеали, життєві плани, соціальну роль індивіда, його активність у конкретно-історичному житті суспільства. Такий опис ідентичності охоплює всі рівні соціально-психологічної та суб'єктивно-психологічної реальності, що й проявляється в різноманітних дослідницьких підходах Дж. Марсія, Г. Родрігес-Томе, А. Гідденс, А. Ваттерман, О. Н. Дерісі, Б. Шефер, Б. Шелдер, Г. Брейкуелл, Дж. Мід [7].

Так, Дж. Мід запропонував вирішення питання щодо співвідношення соціальної детермінації та самодетермінації особистості шляхом виокремлення ідентичності «І» та «Ме». Ідентичність «Ме» відповідає людині, яка опинилася під впливом соціальних стереотипів і звичаїв, тобто є соціально детермінованою. Ідентичність «І» властива людині, яка має індивідуальний та неповторний спосіб поведінки в соціумі. Попри це, саме завдяки соціуму та взаємодії з ним людина здатна набути ідентичності, оскільки остання не наявна у дитини від народження [1].

Соціальна ідентичність, згідно з концепцією Е. Еріксона, розглядається як особистісне утворення, яке відображає внутрішню солідарність людини з груповими ідеалами та стандартами, а також ті характеристики, завдяки яким люди поділяють світ на схожих і несхожих на себе [3].

У сучасній західній психології погляди Д. Тернера, М. Яромовица, Р. Дженкінса, Г. Брейкуелла, Ж. Дешапа, У. Дойса, Т. Девоса про наявність соціального (орієнтованого на соціальне оточення і того, що визначається приналежністю людини до різних соціальних категорій) і особистого (спрямованого на унікальність фізичних, інтелектуальних і моральних проявів особистості) аспектів ідентичності вважаються визначальними [7].

Саме тому актуальним вважаємо дослідити, наскільки визначальною є роль соціального аспекту ідентичності у студентів із різними рівнями психологічної готовності до професійної діяльності.

Мета статті полягає у з'ясуванні ролі соціальної ідентичності в осіб із різними рівнями психологічної готовності до професійної діяльності.

Виклад основних положень. У психологічному дослідженні взяли участь 356 студентів Львівського державного університету внутрішніх справ віком від 18 до 25 років.

Для дослідження соціальної ідентичності використано опитувальник «Аспекти ідентичності» (AIQ-IV, автори Cheek, Smith, & Tropp, 2002 [8], адаптовано О. Г. Угрин [6]), що дозволяє встановити типи ідентифікаційної орієнтації особистості (напрямок ідентичності). Ці орієнтації є ключовими в житті людини, адже містять різні сфери особистості й впливають на її формування й особистісний розвиток (Cheek). Зокрема, вчені виокремлюють персональну, колективну, соціальну та реляційну ідентичність.

Рівень психологічної готовності до професійної діяльності виявлено з допомогою таких методик: «Методика діагностики рівня готовності до професійно-педагогічного саморозвитку» та «Визначення рівня самоактуалізації особистості» («САМОАЛ», автор Е. Шостром, адаптація Н. Ф. Каліної).

Для інтерпретації отриманих даних застосовано методи математико-статистичного опрацювання даних (комп'ютерний пакет статистичного аналізу STATISTICA у версії 8. 0): описова математична статистика, кореляційний (лінійна кореляція Пірсона), порівняльний (аналіз за t-критерієм Стьюдента та однофакторний аналіз (тест Шеффе).

Перевірка статистичних відмінностей між групами з високим, середнім і низьким рівнями готовності до професійної діяльності здійснювалась за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу Г. Шеффе при $p < 0,05$ (див. рис. 1).

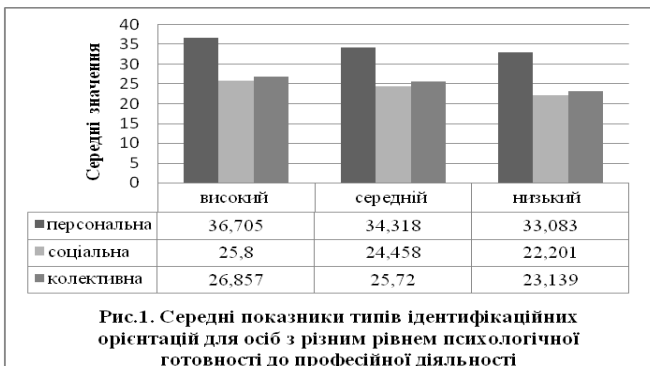

Рис.1. Середні показники типів ідентифікаційних орієнтацій для осіб з різним рівнем психологічної готовності до професійної діяльності

Так, особи з високим рівнем готовності до професійної діяльності порівняно з іншими студентами демонструють вищі показники в персональній, колективній та соціальній ідентифікаційній орієнтації.

Водночас простежуються високі показники персональної ідентичності у студентів незалежно від рівня розвитку психологічної готовності. Це свідчить про те, що для сучасної молоді персональна ідентичність посідає перше місце. Вони сприймають власне «Я» за єдиний центр, який має абсолютну і безумовну владу притягувати до себе, підкоряти, організовувати весь навколишній світ, надаючи йому цільності та завершеності.

Якщо говорити про соціальну ідентичність, то вона характерна більше для осіб із високим рівнем психологічної готовності до професійної діяльності. Вони дотримуються й слідують просоціальним цінностям, традицій й соціальних ритуалів; відсутня налаштованість до вільної та відповідальної поведінки, ініціативності та творчого спілкування. Вони чітко виокремлюють полюси добра і зла, постійно формуються оцінки «добрих» і «поганих», «правильних» і «неправильних» дій. Також можна спостерігати прагнення відповідати груповим очікуванням і нормам. Для подальшого опрацювання емпіричних даних застосовувався кореляційний аналіз (r – Пірсона) при $p < 0,05$. Кореляційний аналіз укаже на пряму лінійну взаємозв'язки між психологічною готовністю до професійної діяльності та соціальною ідентичністю (див. табл.).

Таблиця

**Кореляційні зв'язки за шкалою
«Соціальна ідентичність» при $p < 0,05$**

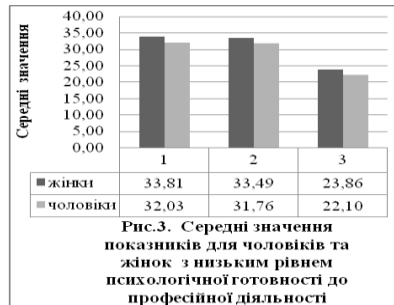
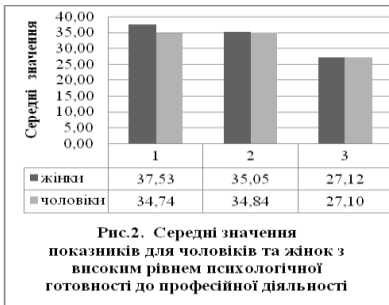
Показники	r	Показники	r
Загальний показник самоактуалізації	0,133	Мотиваційний компонент готовності до професійної діяльності	0,234
Орієнтація в часі	0,115	Когнітивний компонент готовності до професійної діяльності	0,221
Цінність самоактуалізації	0,149	Морально-вольовий компонент готовності до професійної діяльності	0,169
Погляд на природу людини	0,174	Організаційний компонент готовності до професійної діяльності	0,211
Потреба в пізнанні	0,109	Здатність до самоуправління	0,181
Креативність	0,109	Комунікативний компонент готовності до професійної діяльності	0,150

За результатом кроскореляції можна зробити висновок, що чим більше студенти орієнтовані на слідування й дотримання просоціальних цінностей, тим більше у них виникає прагнення до самоактуалізації ($r = 0,113$ при $p < 0,05$), її цінність ($r = 0,149$ при $p < 0,05$), позитивне ставлення до людей ($r = 0,174$ при $p < 0,05$), орієнтація в часі «тут і тепер» ($r = 0,115$ при $p < 0,05$), потреба в пізнанні ($r = 0,109$ при $p < 0,05$) та креативності ($r = 0,109$ при $p < 0,05$).

Також встановлено, що існують взаємозв'язки між соціальною ідентичністю та компонентами психологічної готовності до професійної діяльності.

Так, розвиток компонентів психологічної готовності до професійної діяльності та особистісних якостей, які необхідні для самореалізації, залежить від орієнтації на соціальне оточення й приналежності до певної соціальної категорії.

Для з'ясування ролі статевих відмінностей у прояві типів ідентифікаційних орієнтацій для осіб із різним рівнем психологічної готовності до професійної діяльності застосовано порівняльний аналіз за t-критерієм Стьюдента (див. рис. 2, 3).

Умовні позначення: 1 – персональна ідентичність; 2 – соціальна ідентичність; 3 – реляційна ідентичність.

Отримані результати свідчать про незначні відмінності. Попри це, можна спостерігати певні тенденції.

Так, незалежно від рівня психологічної готовності до професійної діяльності для жінок персональна ідентичність (особистісні досягнення, задоволення власних бажань) є актуальною та посідає першочергове місце.

На другому місці – соціальна ідентичність, на третьому – реляційна.

Якщо порівнювати чоловіків із високим і низьким рівнями психологічної готовності до професійної діяльності, то чоловіки з високим рівнем психологічної готовності вважають актуальним дотримуватися просоціальних цінностей, бути приналежним до певної соціальної групи.

Однак, якщо порівнювати показники соціальної ідентичності у чоловіків та жінок з високим рівнем готовності, то жінки демонструють вищі показники.

Висновки. Розвиток психологічної готовності до професійної діяльності та особистісних якостей, що сприяють майбутній самореалізації у професійній діяльності (прагнення до самоактуалізації, її цінність, орієнтація в часі, потреба в пізнанні, погляд на природу людини, креативність) залежить від соціальної ідентичності.

Особи з високим рівнем готовності до професійної діяльності порівняно з іншими студентами демонструють вищі показники в персональній, колективній та соціальній ідентифікаційній орієнтації. Встановлено, що соціальна ідентичність характерна більше для осіб із високим рівнем психологічної готовності до професійної діяльності

Жінки незалежно від рівня психологічної готовності орієнтовані на реалізацію власних потреб і бажань, але дотримуються просоціальних цінностей, адже прагнуть у майбутньому бути приналежними до певного професійного середовища. На відміну від жінок, чоловіки з високим рівнем психологічної готовності до професійної діяльності найперше вважають за необхідність відповідати й дотримуватись просоціальних цінностей, прагнуть бути приналежними до певного соціального кола, професійного зокрема.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у детальному теоретичному аналізі та дослідженні видів соціальної ідентичності, зокрема організаційної ідентичності.

1. Антонова Н. В. Проблема личностной идентичности в интерпретации современного психоанализа, интеракционизма и когнитивной психологии / Н. В. Антонова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.elib.org.ua>.

2. Дьяченко М. И. Психологическая проблема готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандибович. – Мн.: Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.

3. Зливков В. Л. Розвиток уявлень про соціальну ідентичність у вітчизняній та зарубіжній науці / В. Л. Зливков, С. О. Лукомська // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. – 2013. – Т. 2. – Вип. 11. – С. 110–120.

4. Пуни А. Ц. Некоторые психологические вопросы готовности к соревнованиям в спорте / А. Ц. Пуни. – М.: Физкультура и спорт, 1973. – 113 с.

5. Левитов Н. Д. Психология труда / Н. Д. Левитов. – М.: Учпедгиз, 1963. – С. 16–26.

6. Угрин О. Г. Адаптація англомовного опитувальника «Аспекти ідентичності» (AIQ-IV) / О. Г. Угрин // Психолого-педагогічні умови розвитку освітнього простору держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 12 листопада 2013 р.). – Львів: Львівський державний університету внутрішніх справ, 2013. – С. 564–567.

7. Шнейдер Л. Б. Личностная, гендерная и профессиональная идентичность: теория и методы диагностики / Л. Б. Шнейдер. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2007. – 128 с.

8. Cheek J. M. The Aspects of Identity Questionnaire / J. M. Cheek, L. R. Tropp. – URL. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academics.wellesley.edu/Psychology/Cheek/identity.html>

Угрин О. Г. Роль социальной идентичности в психологической готовности к профессиональной деятельности студенческой молодежи

Рассмотрена социальная идентичность лиц с разным уровнем психологической готовности к профессиональной деятельности.

Проанализирована взаимосвязь социальной идентичности, компонентов психологической готовности и личностных качеств, способствующих саморазвитию и самореализации личности в профессиональной сфере.

Определена роль социальной идентичности среди мужчин и женщин с различным уровнем психологической готовности к профессиональной деятельности. Исследованы виды социальной идентичности, в частности организационной идентичности.

Ключевые слова: *идентичность, социальная идентичность психологическая готовность, профессиональная деятельность, типы идентификационных ориентаций.*

Uhryn O. H. The role of social identity in psychological readiness for professional work students

The problem of the role of social identity in the preparedness of students for professional careers. Many researchers considered the social identity as a personal entity which reflects the internal human solidarity with group ideals and standards as well as the characteristics by which people share in world similar and dissimilar to themselves.

Analyzed the relationship and social identity, components of psychological readiness for professional work. Thus, the development of psychological readiness for professional and personal qualities that contribute to the future self in a professional activity (the desire for self-actualization, its value orientation in time, need for cognition, view of human nature, creativity) depends on the social identity.

We consider social identity in individuals with different levels of psychological readiness for professional work. Persons with a high level of readiness for professional activity, compared to other students show higher values in personal, social and collective identification mode. But at the same time, found that social identity is characterized by a greater extent for people with high levels of psychological readiness for professional work.

The role of social identity among men and women with different levels of psychological readiness for professional work. Women, regardless of the level of psychological readiness, primarily focused on the implementation of their own needs and desires, but at the same time follow prosocial values, because in the future seek to be belonging to a professional environment.

Unlike women, men with high levels of psychological readiness to professional activity, priority, consider the need to comply with and adhere prosocial values tend to be belonging to a certain social circle, including professional.

Key words: *identity, social identity psychological readiness, professional activity, types of identity orientations*

Стаття надійшла 26 квітня 2015 р.